

En kvalitativ studie om unga pojkars manliga förebilder

Kjell Geberg

Examensarbete för socionom (YH)
Utbildning till Socionom
Vasa 2022

EXAMENSARBETE

Författare: Kjell Geberg

Utbildning och ort: Socionom, Vasa

Inriktning: Ungdomsarbete och metodik,

Handledare: Carita Blomström och Ralf Lillbacka

Titel: En kvalitativ studie om unga pojkars manliga förebilder

Datum: 06.04.2023 Sidantal: 37

Bilagor: 1

Abstrakt

Manlig förebild är ett begrepp som infördes i samhällsdiskussionerna i Finland under början av 90-talet. De stora könsrollsdebatterna som fick sin början under 60-talet blev upptakten till frågan om pojkarnas välmående. Allt fler pojkar växte upp med en ensamstående mamma på grund av de ökande antalet skilsmässor, och den biologiske pappans roll som förebild uteblev allt oftare.

Numera är pojkars behov av manliga förebilder ett etablerat argument inom barnuppfostran och inom skolvärlden. Man hänvisar till pojkars behov av manliga modeller som de kan identifiera sig med och fungerar som stöd för deras utveckling mot sina manliga identiteter.

Begrepp manlig förebild har blivit ett begrepp som används ofta i media, men själva innebörden av begreppet är ofta inte klart definierad.

I den teoretiska delen beskriver jag hur pojkar i tidig ålder kommer i kontakt med normer om hur de förväntas agera utgående från samhällets uppfattningar om manlighet och maskulinitet. Jag diskuterar även hur pojkars umgänge påverkas av stereotypiska normer om manlighet. Denna undersökning har jag gjort genom kvalitativa intervjuer med fem pojkar som alla hade olika bakgrunder. Respondenterna var i åldrarna 20 – 26 år.

Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur respondenterna definierar sina manliga förebilder under tonåren. Samtidigt ville jag undersöka hur respondenterna ser på begreppen manlighet och maskulinitet. Resultatet i denna undersökning visar på att begreppet manlig förebild är ett mångtydigt begrepp. Behovet av manliga förebilder är unika för alla pojkar. Det som resultatet visar på är dock att förmågan att visa bekräftelse och förståelse är viktiga egenskaper hos manliga förebilder.

Språk: svenska

Nyckelord: Manliga förebilder, pojkar, manlighet, maskulinitet

BACHELOR'S THESIS

Author: Kjell Geberg

Degree Program: Social services, Vaasa

Specialisation: Youth Work and Methodology,

Supervisor(s): Carita Blomström, Ralf Lillbacka

Title: A qualitative study of young boys' male role models

Date: 06.04.2023 Number of pages: 37

Appendices: 1

Abstract

Male role model is a concept that was introduced into social discussions in Finland during the early nineties. The great gender role debates that began in the sixties became the prelude to the question of boys' well-being. More and more boys grew up with a single mother due to the increasing number of divorces and the role of the biological father as a role model was increasingly absent.

Nowadays, boys' need for male role models is an established argument in child rearing and in the school world. It refers to boys' need for male models with whom they can identify and serve as support for their development towards their male identities. The concept of male role model has become a concept that is often used in the media, but the actual meaning of the concept is often not clearly defined.

In the theoretical part, I describe how boys at an early age encounter norms about how they are expected to act based on society's perceptions of masculinity and masculinity. I also discuss how boys' socializing is affected by stereotypical norms about masculinity. I have done this research through qualitative interviews with five boys who all had different backgrounds. The respondents were between the ages of 20 and 26.

The results of this study show that the concept of male role model is an indefinite concept. The need for male role models is unique to all boys. What the results show, however, is that the ability to show confirmation and understanding are important characteristics of male role models.

Language: english

Key words: male role models, boys, manhood, masculinity

1 Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte	2
3	Tonårstiden	2
3.1	Vad är identitet?.....	3
3.2	Det psykodynamiska perspektivet.....	3
3.3	Eriksons teori om de åtta utvecklingsfaserna.....	4
3.4	Identitetsutvecklingen enligt James Marcia.....	5
3.5	Identitet i modern tid.....	5
3.6	Socioemotionell utveckling	6
3.7	Pojkar och självkänsla	7
3.8	Hot mot självkänslan.....	7
3.9	Pojkars sårbarhet.....	8
3.10	Pojkar och skolan.....	10
4	Maskulinitet.....	11
4.1	Manlighet och maskulinitet.....	12
4.1.1	Olika typer av maskulinitet.....	13
5	Manliga förebilder.....	14
5.1	Fadern som förebild	16
5.2	När pappa inte finns.....	17
5.3	Pojkar och idrott.....	18
6	Sammanfattning av teoridelen.....	19
7	Metodval och insamling av data	21
7.1	Val av undersökningsmetod.....	21
7.2	Etik och datasekretess.....	21
7.3	Respondenterna.....	22
7.4	Intervjuerna.....	22
8	Redovisning av intervjuerna.....	23
8.1	Relationen mellan far och son	24
8.2	Manlighet och maskulinitet.....	25
8.3	Pojkars förhållande till manligt varande.....	26
8.4	Vad är en manlig förebild?.....	27
8.5	Upplevelser av manliga förebilder	28
8.6	Sammanfattning och analys av intervjuerna	30
9	Slutdiskussion.....	32
9.1	Kunde undersökningen ha gjorts annorlunda och kritisk granskning.....	35
10	Litteraturförteckning	36

2 Inledning

Unga pojkars behov av manliga förebilder är en diskussion som förekommit i samhällsdebatten under många decennier. Hur skall begreppet ”manlig förebild” förstås och på vilket sätt förväntas manliga förebilder agera? Traditionellt har det varit den biologiske pappans roll att agera modell för unga pojkars utforskande och konstruerande av sina manliga identiteter, men i modern tid kan man antaga att ett stigande antal pojkar växer upp utan att pappan är en del av hushållet. I Finland inleddes diskussionerna om manliga roller på 1960-talet och dessa fick nytt liv under 1980-talet. Under 1990-talet började man använda sig av begreppet manlig förebild i massmedia, unga pojkars behov av manliga förebilder blev ett diskussionsämne. Man började understryka pojkars behov av att ha manliga lärare som de kunde identifiera sig med i bland annat skolor och inom småbarnspedagogiken (Aalto, 2018, s. 34–35). Samtidigt började man fokusera på vad avsaknaden av manliga förebilder fick för följder. Aalto (2018, s. 40) hänvisar till Sinkkonen som anser att bristande faderskap kan kopplas till pojkars beteendestörningar, antisocialt beteende och kriminalitet. Pojkars risk för att hamna på glid eller marginaliseras torde också vara den mest förekommande anledningen till argumenten om nödvändigheten av manliga förebilder. I sin doktorsavhandling återger Johansson (2006, s. 162) informanter att en manlig förebild behövs för att kompensera de brister eller tillkortakommanden en biologisk fader förorsakar. Samhällsdebatten handlar till mångt och mycket om vilka risker bristen på manliga förebilder medför. Pojkars behov av att ha en manlig förebild som hjälper dem att acceptera sin manliga fysik sammanfattas lysande på ett lekfullt sätt i följande citat av Ilana Aalto (2018, s. 29):

”Leikkilisesti voidaan sanoa, että poika tarvitsee jonkun, joka näyttää, miten miehet pissaavat”

Ovanstående citat är högst beskrivande för pojkars behov av att ha någon som lär dem manlighetens varande men, det signalerar ytterst lite om pojkars verkliga behov.

Det jag i mitt arbete vill undersöka är hur pojkar i åldrarna 18 – 25 år återger hur betydelsen eller avsaknaden av manliga förebilder under tonåren har påverkat dem. Samtidigt vill jag undersöka hur föreställningar om maskulinitet och manlighet påverkar tonårspojkars behov av manliga förebilder. I den litteratur jag tagit del av för att skriva detta arbete är maskulinitet ett begrepp som uteslutande framkommer när pojkars utveckling återges. Pojkar tenderar att i tidiga åldrar komma i kontakt med manliga värderingar och förväntningar som ofta kan

härledas till stereotypiska ideal kring manligheten. Normer och förställningar om manlighet och maskulinitet kan komma att påverka unga pojkar i deras identitetssökande

3 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att genom kvalitativa intervjuer undersöka hur unga pojkar återger sina manliga förebilder under tonåren.

De frågeställningar jag vill besvara är följande:

- Hur definierar unga pojkar en manlig förebild?
- Hur beskriver unga pojkar sina manliga förebilder?

4 Tonårstiden

Tonårstiden beskrivs allmänt som en stormig tid. Det är mycket som händer under tonåren, både psykiskt och fysiskt. Under tonåren sker förändringar i hjärnan vilket gör att ungdomar blir mottagligare för sociala signaler. Jämfört med barn eller vuxna, är tonåringar mera känsliga för andras beteenden och ansiktsuttryck. (Hwang & Nilsson, 2019, s. 229). Under tonåren kan ungdomar uppleva att de ställs inför nya krav och förväntningar skapade av samhället och föräldrar. Dessa krav samt stora fysiska förändringar kan få till följd att deras beteende också förändras (Hwang & Nilsson, 2019, s. 358).

Hwang och Nilsson (2019, ss. 316 – 317) beskriver hur förändringarna i hjärnan också påverkar tonåringars sökande efter spänning och snabba belöningar. Sökande efter njutning kan medföra att beteendet blir mera riskfyllt, samtidigt som tonåringars förmåga att bedöma konsekvenser av handlingar ännu inte är fullt utvecklad.

I kommande underrubriker kommer jag att redogöra för identitetsutvecklingen under tonåren, samt den socioemotionella utvecklingen. Jag kommer också att redogöra för risker som kan äventyra en sund utveckling.

4.1 Vad är identitet?

Identitet kan förklaras som självuppfattning, men är på samma gång ett begrepp som består av flera olika dimensioner. Självbild är uppfattningen om sig själv som en unik individ. Med identitet kan också förstås en individs identifikation i ett sammanhang såsom kulturell eller etnisk identitet (Hwang, Frisé, & Nilsson, 2018, ss. 101-102). Inom sociologin nämner man också primära och sekundära identiteter som en förklaringsmodell. Primär identitet är någon som skapas utgående från etnisk tillhörighet, kön och kropp. Sekundär identitet är en förlängning av den primära identiteten. Den primära identiteten skapas i sociala relationer, till exempel i roller i grupper eller arbetsliv och förändras i nya sammanhang (Giddens & Sutton, 2021, ss. 185 - 187). Identitetsutvecklingen pågår under större delen av livet, men tonårstiden beskrivs oftast som den mest stormiga perioden. Tonårstiden innebär en övergång från barndomen, en tid då, i de flesta fall, individen tagits omhand av föräldrarna eller vårdnadshavare. Det första steget mot vuxenlivet sker under denna period (Hwang, Frisé, & Nilsson, 2018, ss. 102-103). Von Tetzchner (2016, s. 660) beskriver identitetsbildningen som en tid då ungdomar kommer i kontakt med tidigare utforskade sidor av sig själva. De tidigare självbilderna ställs inför omvärderingar och nya attityder.

De mest kända teorierna om identitetsutveckling hittas inom utvecklingspsykologin. Jag kommer i följande underrubriker att kort gå igenom några av de kändare teorierna samt deras skapare.

4.2 Det psykodynamiska perspektivet

Det är nästintill omöjligt att inte nämna Freud inom utvecklingspsykologiska sammanhang, trots att hans teorier av vissa anses höra till förgången tid. Hans teori om det psykodynamiska perspektivet har dock bidragit till att utveckla vår förståelse för människans utveckling, och även inspirerat många andra forskare (Hwang & Nilsson, 2019, s. 52).

Freud ansåg att ett barns personlighet utvecklas i samspelet med dess föräldrar. Personligheten formas både av medvetna och omedvetna tankar och speciellt av biologiska behov, enligt Freud. Han ansåg att sexuella och aggressiva drifter präglar människan, medan det blir samhällets uppgift att ge människorna verktyg för att bemästra dessa, till största del, omedvetna drifter. Enligt Freud är det familjen som är den viktigaste omgivningen för barnets inläring av social anpassning till samhället. Tillsammans med föräldrarna lär sig barn samhällets normer och beteendemönster. Att barnet har vuxna i sin omgivning som det

kan identifiera sig med är viktigt för skapandet av en jagkänsla och för inläring av samspel med andra människor (Hwang & Nilsson, 2019, ss. 52-53).

Freud delade in den psykiska utvecklingen i olika stadier, där varje stadie är kopplad till utforskning av den egna kroppen. De tre första faserna kallade han för den orala, den anala, och den falliska/oidipala fasen. Vid ungefär sex, sju års ålder träder barnet in i den fjärde fasen, den latent, vilken, enligt Freud, kännetecknas av att de sexuella drifterna är vilande. Vid inträdet till puberteten övergår utvecklingen in i den femte och sista fasen, den genitala. Enligt Freuds teorier behöver barnet lösa olika konflikter under de olika faserna. En olöst konflikt under något av de tidigare faserna kommer att orsaka att barnet går tillbaka till den fasen, vilket kan orsaka till exempel omoget beteende (Hwang, Frisé, & Nilsson, 2018, ss. 54-55).

4.3 Eriksons teori om de åtta utvecklingsfaserna

Erik Homburger Erikson är en av mera kända forskarna inom identitetsutveckling. Erikson var inspirerad av Freud när han skapade sina egna teorier. I motsats till Freud, som delade in en människas utveckling i fem stadier, ansåg Erikson att människans utveckling var en livslång process. Han menade att varje individ genomgår åtta olika utvecklingsfaser under sin livstid, ända från födseln till ålderdomen (Hwang & Nilsson, 2019, ss. 58-59). I detta sammanhang kan man titta närmare på faserna under ungdomstiden. I den fjärde fasen, som infaller vid ungefär sex års ålder och pågår upp till pubertetens början, präglas utvecklingen av aktivitet kontra underlägsenhet. Denna fas är en viktig period för utformningen av självkänslan genom att barnet behöver få utrymme att känna sig kompetent och att det får bekräftelse på att det duger som det är. Den femte fasen, tonåren och framåt, sammanfattade Erikson som en tid av konflikt mellan identitet och rollförvirring (Hwang & Nilsson, 2019, ss. 60 - 61; Von Tetzchner, 2016, ss. 660-661). Under denna period funderar ungdomar mycket på sig själv som en unik individ. Enligt Erikson genomgår ungdomarna en identitetskrisis där tidigare bilder av sig själv skall kritiskt granskas. En ny identitet innebär att överge eller behålla tidigare bilder av sig själv under barndomen. Detta kan ge upphov till både förvirring och saknad (Hwang & Nilsson, 2019, s. 61; Hwang, Frisé, & Nilsson, 2018, ss. 102-103).

4.4 Identitetsutvecklingen enligt James Marcia

James Marcia utgick ifrån Eriksons teorier, men hävdade att identitetsutvecklingen är beroende av två faktorer, utforskande och ställningstagande. Marcia delade i dessa begrepp i fyra stadier, uppnådd identitet, moratorium, för tidig identitet och diffus identitet. Dessa fyra tillstånd definieras av hur långt i identitetsutvecklingen en ungdom kommit med att uppleva sitt riktiga jag, enligt Marcia (Hwang, 2020, s. 35 - 36).

Med uppnådd identitet avsåg han att en individ har utvecklat en sann identitet som uppstått genom utforskande av olika roller. En individ med uppnådd identitet har skapat sig tydliga uppfattningar om sina egna värderingar och känner sig trygg i sig själv tillsammans med andra, vilket också tillåter ömsesidiga relationer med andra individer (Hwang, 2020, s. 36).

Tillståndet moratorium kännetecknas av ett tillstånd där en ung människa ännu inte tagit ställning till sin kommande identitet, utan i stället är utforskande och prövar sig fram genom att experimentera med olika identiteter. Moratoriet skall enligt Marcia, ses som en övergående fas (Hwang, 2020, s. 37).

Det som Marcia avsåg med begreppet för tidig identitet var ett alltför tidigt ställningstagande gällande sin identitet. Skapandet av identiteten har gjorts utan några större kritiska utforskningar, ofta har individen tagit föräldrarnas värderingar som sina egna. Marcia ansåg att för tidig identitet var kopplad till osäkerhet kring relationen till föräldrarna. En ungdom som tvivlar på föräldrarnas kärlek har ofta svårt att på egen hand utforska sin identitet (Hwang, 2020, s. 38).

Det fjärde tillståndet, diffus identitet delade Marcia in i två olika karaktärer. En ungdom med diffus identitet drar sig undan och undviker kontakt med andra och ger ofta ett sorgset intryck. Den andra karaktären är att en ungdom söker kontakt på ett obekymrat och överdrivet sätt. Marcia ansåg att båda dessa karaktärer kännetecknas av ytliga relationer till andra. Relationen till föräldrarna är ofta komplicerad (Hwang, 2020, s. 39).

4.5 Identitet i modern tid

De teorier jag presenterade i tidigare avsnitt är välanvända och starkt förankrade i utvecklingspsykologiska förklaringsmodeller. Men, hur ser verkligheten ut i dagens moderna värld, där en stor andel av ungdomarna lever sitt liv med sociala medier som forum för umgänge? Internets intåg under 1990-talet kom att förändra ungdomarnas identitetsskapande (Lalander & Johansson, 2017, s. 103).

Lalander och Johansson (2017, s. 97) konstaterar att ungdomar i vår tid använder sig till stor del av artificiella och mediala förebilder i sina identitetskonstruktioner. Har till exempel realityserier någon inverkan på hur ungdomar skapar sig sina identiteter? Den ständiga uppkopplingen till internet har skapat nya föreställningar om gemenskap, (Lalander & Johansson, 2017, ss. 95-96). Internet erbjuder oändliga möjligheter till nya kontakter, chattforum, spel och framför allt anonymitet. Den ständiga uppkopplingen erbjuder även flykt från en social verklighet som kan kännas obehaglig (Lalander & Johansson, 2017, ss. 104 - 105).

Olika chattforum eller online spel erbjuder en möjlighet till olika identitetsexperiment. Ungdomarna kan skapa sig olika karaktärer på internet som erbjuder möjligheter att experimentera med sig personlighet.

4.6 Socioemotionell utveckling

Anknytningsmönstret under tonåren ändrar form från anknytningen under barndomen. Frigörelseprocessen innebär att tonåringen distanserar sig från föräldrarna, men ändå är det många tonåringar som önskar att föräldrarna skulle finnas med som stöd under den här perioden (Sinkkonen, 2018, ss. 86-87). Förhållandet mellan ungdomar och föräldrar byter under tonåren form till ett mera vuxet sätt att umgås. Under denna tid förändras ungdomarnas syn på sina föräldrar till ett mera kritiskt betraktande. Föräldrarnas tidigare roller under barndomen, som allvetande auktoritära förmyndare börjar ifrågasättas av ungdomarna (Hwang, Frisé, & Nilsson, 2018, ss. 118-120; Von Tetzchner, 2016, s. 668).

Sinkkonen (2018, s. 87) anser att det bästa stödet för ungdomar i puberteten är en något konservativ trygg förälder som inte inkräktar allför mycket i deras liv genom att försöka vara en kompis som förstår. Sinkkonen (2018, ss. 90-93), påpekar att ungdomars anknytning till föräldrarna kan ta en tvärvändning under tonåren. De söker då oftast en anknytning till någon vuxen utanför hemmet, någon som påminner så lite som möjligt om deras egna föräldrar. En sådan gestalt kan vara till exempel en lärare, en ungdomsarbetare eller en idrottstränare.

William Pollack (Pollack, 1999, s. 22) ställer sig frågan; hurudan är pojkars natur på djupet? Vad skall man förvänta sig av pojkar, i skolan, inom idrotten, i familjer och i vänskapskretsar? Myterna om pojkar är många, de bryter mot regler, de gillar tuffa sporter och snabba bilar. De fjärrar sig från familjen och vill hellre hänga med kompisar och spela spel. Pollack (1999, ss. 22-23) hävdar att både föräldrar och lärare innerst inne vet, att dessa

myter är grundade på stereotypiska missuppfattningar. Dessa uppfattningar, skapade av samhället, försvårar diskussionen om pojkar och manlighet anser han.

4.7 Pojkar och självkänsla

Självkänsla är ett mångfacetterat begrepp. Det har gjorts många försök att teoretiskt förklara självkänslan. Förenklat kan man förklara den som att känna sig själv. Att känna sina egna styrkor och svagheter, att vara trygg i sig själv, är en annan möjlig förklaring. Det som kännetecknar en sund självkänsla är att den är flexibel, den kan variera från dag till dag. Självkänslan påverkas av både inre och yttre kritik. Självkänslan är en process som påverkas av den inre dialogen, och hur väl en individ fungerar i samverkan med omgivningen. Självkänslan lever likt vattennivån i ett kärl, den stiger och sjunker (Sinkkonen, 2008, s. 172).

Omgivningens respons på oss själva är en bidragande faktor som påverkar självkänslan, positiva kommentarer av andra bidrar till att självkänslan stiger, men det handlar också om hur vi tolkar den objektiva sanningen vi får ta del av. Hur vi tolkar omgivningens respons är beroende av den inre processen, gläds vi åt berömmet och tolkar det som en reell sanning eller tvivlar vi på äktheten i feedbacken? (Sinkkonen, 2008, ss. 173 – 174).

Enligt Sinkkonen, (2008, s.174 – 175), läggs de första grundstenarna i en sund självkänsla genom beröring, som i sin tur formar egen kroppsuppfattning. Hur barnet bemötts ickeverbalt av föräldrar eller vårdnadshavare är av stor betydelse. Att barnet under småbarnstiden får tillräckligt med uppmärksamhet från bägge föräldrarna har stor betydelse för utvecklandet av självkänslan. För pojkar är en manlig rollmodell under tidiga år ytterst viktig. Små pojkar utmanar ofta en fadersfigur i fysiska lekar, någon som de kan känna samhörighet med, som de kan se upp till och som bekräftar deras fysiska styrkor. En trygg vuxen man kan fungera som en tidig modell för manligheten.

4.8 Hot mot självkänslan

Att hitta sätt att påverka finska pojkars och mäns psykiska välmående är inte enkelt konstaterar barnpsykiatern Raisa Cacciatore. Var kan man hitta förklaringen till att allt fler pojkar uppvisar tecken på koncentrationsstörningar och utåtagerande beteende som åsamkar våld mot kvinnor och andra män? (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, ss. 12-13).

Myten om den finska mannen som klarar sig själv försvårar arbetet med att bearbeta problem som kan härledas till bristande självkänsla. Pojkars psykiska ohälsa syns inte i undersökningar, men den syns i till exempel beväringarnas statistik som kraftig över- eller undervikt, som marginalisering från skolorna, samt som beroenden och riskfyllda beteenden. Faktorer som påverkar pojkars psykiska illamående, är enligt Cacciatore och Koiso-Kanttila (2008, ss. 35–41) många, hur manlighet framställs i medierna är ett exempel. Att inte tillräckligt många män arbetar inom småbarnspedagogiken och skolvärlden, är ett annat exempel. Att stödåtgärder inte når ut till pojkarna är ännu ett exempel.

Speciellt förpuberteten är en tid där självkänslan sätts på spel för pojkar, och en tid då risken för utanförskap är stor. Att övergå från barndom till ungdom närmar sig, och pojkar börjar på allvar fundera över vad som uppfattas som manligt och hur manlighet uppnås. Pojkar börjar jämföra sig med andra pojkar, men även med den egna pappan (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, s. 160). Ungdomar genomgår stora fysiska förändringar i puberteten och kontakten med det motsatta könet får en helt ny innebörd. Det får pojkar att kritiskt börja granska sina kroppar och fundera över sin attraktionskraft, men även sin sexuella läggning. Hur skall man vara som man? I den här åldern behöver pojkar någon som kan fungera som modell (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, s. 171 - 172).

I de tidiga tonåren är pojkars självkänsla sårbar för yttre kommentarer om bland annat utseende. Omdömesförmågan är inte heller ännu tillräckligt utvecklad och pojkar kan lätt dras med i dumheter om de inte har någon som kan fungera som stöd. Samtidigt kan de framstå som arroganta och grälsjuka (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, s. 190 – 191).

4.9 Pojkars sårbarhet

Ett mål för umgänget pojkar emellan är för det mesta att ha roligt, jobbiga saker eller motgångar är inget man vill belasta kompisarna med. Att avslöja för vänner att något inte är okej, är också förknippat med en rädsla att bli avslöjad med att inte räcka till (Virtanen, 2018, s. 239, 253). En bra karl reder sig själv är ett gammalt uttryck som kan spåras till stereotypiska uppfattningar om manlighet. Det talesättet återspeglar också förvrängda bilder av manlighet. Den finske mannen beskrivs som tystlåten, hårdför och handlingskraftig. I motsats till detta kan man också ta upp diskussionen om pojkars sårbarhet i den kontexten av att ha maskulina ideal att leva upp till.

I en online artikel på Yle hänvisar Paula Tiessalo (Tiessalo, 2019) till Amerikanska psykologförbundets publikation ”*APA GUIDELINES for Psychological Practice with Boys*

and Men” (American Psychological Association, 2018) i vilken det påpekas att många vuxna män döljer sina känslor och svagheter genom att uppvisa ett tufft och maskulint beteende, vilket skapar en felaktig bild av manligheten åt de yngre. Detta förorsakar i sin tur att även pojkar ges en felaktig och till och med skadlig bild av vad som förväntas av dem som kommande män.

Virtanen (2018, s. 243) hänvisar till Tuija Huukis forskning (Huuki, 2010) som konstaterat att pojkar redan i tidiga åldrar kommer i kontakt med maskulina förhållningssätt. Det förfaller som att pojkar som avviker från dessa normer ofta uppfattas som hot mot ordningen. Att bry sig om någon kan lätt tolkas som ett hot eftersom det kan vara tecken på att eftersträva social status i gruppen. Även Pollack (1999, s. 187) påpekar detta, att pojkar som uppvisar försök på att vara empatiska och mjuka, lätt blir stämplade med skällsord som ”homo” eller omanlig. Virtanen (2018, ss. 255 - 257) tar även upp detta efter att ha intervjuat tonåriga pojkar i sin forskning. Även fysiska rörelser är något som bör följa ett slags manligt mönster. Att till exempel klä av sig fel i omklädningsrummet, eller hur handduken används, kan ge upphov till spekulationer om sexuell läggning. De normativa föreställningarna om manligt agerande är ständigt närvarande bland pojkarna. (Johansson, 2006, s. 112)

Relationerna mellan tonårpojkar försvåras av att de har maskulina normer att leva upp till, det vill säga att det inte förväntas av pojkar att prata om känslor eller problem i kamratkretsar. Pojkar har inte heller verktyg för att hantera problem som någon kompis anförtrot dem på samma sätt som flickor. Det tycks finnas en kultur bland pojkar där det är svårt att veta i vilka sammanhang det är okej att öppna sig och berätta om djupa saker. Eftersom gruppstillhörighet är viktig för tonårpojkar, råder det en rädsla för att tappa ansiktet inför gruppen. Att tappa kontrollen när man är påverkad verkar kulturellt vara mera acceptabelt. Att tappa fattningen i normalt tillstånd kan lätt tolkas som tecken på mental instabilitet (Virtanen, 2018, ss. 254 – 255).

”Pojkar är pojkar” är ett gammalt talesätt som syftar på pojkars risktagningar eller våghalsiga äventyr. Uttrycket låser pojkar till deras biologiska kön och definierar deras beteenden redan på förhand. Uttrycket skapar också en förutfattad bild av pojkar som testosteronfyllda och okänsliga. Pollack (1999, ss. 78–80) framhåller att när pojkar visar känslor såsom att krama en lärare eller trösta sin gråtande mamma är det ingen som använder sig av uttrycket ”pojkar är pojkar”. Att ”pojkar är pojkar” döljer lätt underliggande problem. Att pojkar uppfattas vara riskbenägna och till och med aggressiva gömmer lätt avvikande beteenden. I motsats

till flickor är det relativt få pojkar som utvecklar ett självskadebeteende (Haravuori et al, 2022).

4.10 Pojkar och skolan

Att pojkar klarar sig sämre i skolan jämfört med flickor har länge varit ett allmänt känt faktum. I en utredning gjord av på uppdrag av Finlands statsråd framkommer det att pojkar inte på samma sätt som flickor engagerar sig i skolarbetet och detta tenderar att vara mest framträdande under puberteten, alltså i högstadierna. Pojkarnas prestationer i skolan tycks också vara starkt kopplad till enbart uppgifter som de tycker känns angelägna för dem själva. (Statsrådets kommunikationsavdelning, 2018).

Skolan bygger på regelverk, eleverna förväntas följa givna regler och överenskommelser och också prestera resultat i de läroämnena som de undervisas i. Utvecklingen av sociala färdigheter sker också i interaktion med klasskamrater och lärare. Den hierarki som tidigare rådde mellan elever och lärare har dock förändrats. Den gamla något stränga och tydliga gränssättningen har för länge sedan övergetts.

I sin doktorsavhandling *”När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer”* undersökte Harry Lunabba (2013) hur pojkar bemöts i skolan ur ett genussensitivt perspektiv. Han identifierar tre kategorier av relationer till pojkar i skolan som försvårar ett konstruktivt bemötande, pojkar som inte tas på allvar, pojkar som inte väcker några känslor, samt pojkar som väcker negativa känslor. Att pojkars problem inte tas på allvar menar han kan härledas till ett förhållningssätt som bygger på att ”pojkar är pojkar” och därigenom leder till att problemen inte tas på allvar. Han konstaterar att det verkar finnas dominerande problematik i klassrummen som kan härledas till pojkars beteenden, såsom störande beteenden och bristande motivation (Lunabba, 2013, s.6).

En annan grupp är pojkar som förblir osynliga, de uppfattas som tillbakadragna, tysta och väcker därför inga känslor hos personalen i skolan. Pojkar som väcker negativa känslor tillhör den tredje kategorin. Det är dessa pojkar som uppfattas som störande och vars brister på motivation blir de som är de svåraste att närma sig för skolpersonalen (Lunabba, 2013, ss.6-7). Den hegemoniska maskuliniteten, som jag kommer att redogöra för i kapitel 4, är också ett begrepp som framträder inom pojkars motsträvighet mot skolan. Lunabba (2013, ss. 35-36) anser att det krävs att man betraktar motsträviga pojkar ur nya perspektiv för att eventuellt kunna identifiera bakomliggande orsaker till bristande visat intresse för skolan,

att det inte alltid behöver handla om att försöka leva upp till förutfattade stereotypiska maskulina ideal.

Lunabba (2013, s. 17) framhåller att den huvudsakliga rollen skolan har är att den fungerar som en aktör som både undervisar och fostrar. Skolan har också en större roll genom att den fungerar som en organisation som knyter band till andra instanser, till exempel socialt arbete, psykiatriska tjänster etcetera. Att kontakten till föräldrar och vårdnadshavare fungerar är också det en viktig del av skolans arbete.

Relationerna mellan elever och lärare skapar sociala band. Trygga sociala band behöver inte nödvändigtvis betyda att lärare och elever delar samma värderingar. Det handlar mera om en ömsesidig förståelse av varandras inre värld och en förmåga att förstå den andre (Lunabba, 2013, s. 121).

Lunabba (2013, ss. 179-180) tar upp pojkars motsträvighet mot skolan. Att det råder en slags motsrävighetskultur bland pojkar har noterats i ett flertal studier. Han noterade också i sina egna studier, att det i nästan alla klasser fanns pojkar som uppvisade tecken på motsträvighet. Det som kännetecknade dessa pojkar var att de motsatte sig studieframgångar, störde lektionerna och pratade nedlåtande om pojkar som presterade bra i skolan. Han konstaterar dock att den stora gruppen pojkar i skolan tillhör en mellankategori, de är varken värstingar eller plugghästar. Via sina iakttagelser kunde han notera att motsträviga pojkarna har fortfarande en hög status i skolan, medan pojkar som är genuint intresserade av skolan och att lära sig, är tvungna att försvara sig.

Det som är intressant är att ordet manlig förebild inte förekommer någonstans i Lunabbas avhandling. Han beskriver flera fall där pojkars störande beteenden i klassrummet klart förbättrades, men där hade inte lärarens kön någon betydelse. Det sociala band som skapades mellan lärare och elev var av större vikt.

5 Maskulinitet

Huuki, Kivijärvi och Lunabba (2018, s. 12) konstaterar att maskulinitet är ett begrepp som inte kan förklaras utgående enbart från den fysiska kroppen, psyket, kulturen eller institutioner. Maskulinitet innehåller alla dessa definitioner tillsammans med många fler. Hur skall begreppet maskulinitet förstås? Enligt Svenska Akademiens ordbok är maskulinitet förknippat med egenskaper som är karakteristiska för uppvisande av manlighet (Saob, 1943). Hur skall då manlighet i sin tur definieras? Det är ett mycket komplext begrepp som inte kan

förklaras entydigt. Manlighet kan betraktas ur en mängd olika discipliner och har dessutom stora kulturella skillnader. Samhällets normer och stereotypiska uppfattningar av manlighet försvårar även det en klar förklaring av begreppet. Dessutom kan man antaga att uppfattningarna om manlighet är något som är i ständig förändring. Råder det samma uppfattningar om manlighet hos yngre generationer, eller håller de traditionella tolkningarna på att förändras, frågar sig Giddens och Sutton (2021, ss. 396–397).

I de kommande rubrikerna kommer jag att definiera manlighet och undersöka hur manlighet och maskulinitet är sammankopplade.

5.1 Manlighet och maskulinitet

Connell (2017, ss. 35 – 40) hävdar bestämt i boken ”*Maskuliniteter*” att det var Sigmund Freud som lade grunden till den moderna forskningen om maskulinitet genom att särlägga beståndsdelarna i begreppet. Freuds teori om ”oipiduskomplexet” var en av de delar han grundade sin teori om sexualitet och genus på. Med detta begrepp syftade han på den kris som drabbar både flickor och pojkar under barndomen, där barnen utvecklar en speciell åtrå gentemot den ena föräldern. Freud ansåg att för pojkar utlöses opidiuskrisen av en upplevd rivalitet gentemot fadern och en rädsla för kastrering. Connell anser att det första markanta steget mot att försöka skapa en samhällelig vetenskap kring begreppet maskulinitet utgick från idén om en manlig könsroll (Connell, 2017, s. 52).

Hur skapas då maskuliniteter? Connell (2017, ss. 83 - 97) menar att för att kunna definiera den sanna maskuliniteten måste man utgå från att den manliga kroppen och maskulinitet är starkt sammanbundna. I västvärlden är maskulinitet starkt kopplad till muskler, kroppshållning, sexuella framgångar och handlingskraftighet. Maskulinitet är ingen status som kommer gratis, det är något som måste bevisas och upprätthållas. Att uppvisa drag som anses vara maskulina definierar därigenom graden av manlighet. (Raitanen, 2018, s. 224 – 226).

Johansson (2006, ss. 132–133, 136) konstaterar utgående från olika diskurser att bilden av manlighet är förknippat med den stabile arbetarklassmannen, en stark, handlingskraftig och stabil man som sätter tydliga gränser. Hon särskiljer dock två olika föreställningar om ”normal manlighet”. Den traditionella mansbilden av den tysta, pliktrogne något stränge mannen som kontrollerar sig själv och tar ansvar för sin familj, dels den moderna synen på mannen som visar känslor, ömhet och kan diskutera sina bekymmer.

5.1.1 Olika typer av maskulinitet

Att vara i ledande ställning, att inneha makt och suveränitet är synonymer till hegemoni. Hegemoni är också att tillföra samhället kulturell dominans (Connell, 2017, s.116). Hegemonisk maskulinitet anses vara den högst rankade formen av maskulinitet. Att inneha auktoritet snarare än fysisk styrka är definierande för hegemonisk maskulinitet. Det skapar en ordning som bygger på dominans, underordning och marginalisering. Enligt Connell (2017, s. 117) skapas hegemonisk maskulinitet av det som hon kallar för den patriarkaliska utdelningen, de fördelar som män åtnjuter av att ha makt över kvinnor. Den hegemoniska maskuliniteten skapas av de underliggande och lägre rankade maskuliniteterna.

Hegemonisk maskulinitet åtnjuter en slags social auktoritet som inte är enkel att utmana. Den bidrar till att definiera synen på olikheter, till exempel homosexualitet (Connell, 2017, s. 188). Homosexuella anses sakna maskulinitet, enligt den hegemoniska maskulinitetens förklaring (Connell, 2017, s. 177). Bland unga män råder det ofta en form av homofobi, rädslan att uppfattas som homosexuell skapar barriärer som försvårar relationerna dem emellan. Detta kan spåras till den västerländska hegemoniska heterosexualitetens kulturella synsätt (Connell, 2017, s. 169). I kapitel 3.9 där jag beskrev pojkars sårbarhet framgår också den problematik detta skapar pojkar emellan. Enligt Pollack (1999, s. 187) skapar homofobin och omanliga drag en rädsla bland pojkar.

En stor del av männen i samhället innehar en så kallad **delaktig maskulinitet**, vilket innebär att de åtnjuter den patriarkaliska utdelningen utan att vara förgrundsfigurer. Connell (2017, s. 117) förklarar detta med att majoriteten av män trots allt är ansvarstagande familjefäder som respekterar kvinnor.

Underordnad maskulinitet, enligt Connell (2017, ss. 116–117), är den lägsta formen av maskulinitet, allt det som uppfattas som omanligt placeras längst ned i maskulinitetshierarkin. Det är inte enbart homosexuella män som definieras som underordnade, även heterosexuella män som uppvisar tecken på feminina drag är underordnade. Även bland pojkar framträder underordnad maskulinitet. Att inte uppvisa tillräcklig mod eller att avvika från det förväntade kan ofta orsaka att bli stämplad som en ynkrygg eller mammas pojke.

Den rangordning av maskuliniteter som Connell använder sig av tar också Johansson (2006, s. 115) upp i sin avhandling. Den hegemoniska maskuliniteten upprätthålls på grund av förhållandet till de underliggande maskuliniteterna, men även i förhållandet till det omanliga,

det vill säga det feminina. Idealbilden av manlighet utmanas ständigt och utsätts för en könad utvärdering. Cacciatore och Koiso-Kanttila (2008, s. 25) lyfter fram att pojkar i tidig ålder fastnar i en mansideologi om de inte passar in i en typisk mansroll. Att öppet visa känslor blir något som bara blir tillåtet inom till exempel idrottsliga sammanhang.

6 Manliga förebilder

I kommande avsnitt kommer jag att beskriva begreppet manlig förebild. Vad är en manlig förebild och vad är dess innebörd och betydelse? Jag inleder detta kapitel med att göra en tillbakablick där jag redogör för hur behovet av manliga förebilder blev ett begrepp.

Enligt Aalto (2018, s.30 - 32) bör man göra en tillbakablick ända till diskussionerna om könsroller i vårt land under 1960-talet, då frågan om pojkars behov av rollmodeller fick sin början. Hon konstaterar också att diskussioner kring begreppet manlig förebild (*miehen malli*) tenderar att ha blossat upp i samband med att det skett större förändringar i könsordningen i samhället. De stora samhällsdebatterna under 1960-talet, som främst handlade om kvinnornas ställning i samhället, blev också starten för diskussioner om männens roll i samhället, främst kring deras roll som familjens försörjare, men även deras roll som likvärdig uppfostrare av barnen.

Under 70-talet fortsatte diskussionerna om könsrollerna, och nu väcktes också frågan om pojkarnas utveckling. På grund av att allt fler pojkar växte upp med en ensamstående mamma, handlade diskussionerna också om vilka risker det innebar för pojkarna att växa upp utan en pappa som fungerade som modell för dem, men även på grund av pojkarnas undermåliga prestationer i skolorna. Man började påtala pojkarnas behov av att ha manliga rollmodeller inom dagvården och i skolorna (Aalto, 2018, ss. 33 – 34).

Det var först under 80-talet som begreppet manlig förebild introducerades, men då var ännu definitionen tämligen oklar. Barnpsykiatern Jari Sinkkonen var en av de första som lyfte upp pojkarnas behov av manliga förebilder, han påtalade vikten av att pojkar behövde en manlig förebild som stöd för en sund utveckling (Aalto, 2018, s. 34). Under 1990-talet blev manlig förebild ett begrepp som medierna började använda sig av.

Den finska versionen ”*miehen malli*” kan inte direkt översättas till svenskans manlig förebild, men bland annat Aalto (2018, s. 39) menar att manlig förebild är svenskans motsvarighet till finskans ”*miehen malli*”. Den exakta översättningen av manlig förebild genererar på finska begreppet ”*miehin esikuva*”, vilket tenderar att vara ett ganska sällsynt

begrepp inom forskningen. En översättning av ”miehinen esikuva” till engelska lyder ”male role model” (Sanakirja, 2023).

Hur skapas föreställningen om en manlig förebild? Vad inbegriper begreppet förebild? Kan man hitta skillnader i svenskans ”manlig förebild” och finskans ”miehen malli”? Den finska versionen förefaller innehålla en mera manlig underton som inte direkt syftar på känslor eller föredömlighet (Egen fri tolkning). ”Miehen malli” återger att det behövs män som skall lära pojkar att bli män genom att agera på ett, för män typiskt sätt. Som Ilana Aalto (2018, s. 29) lekfullt uttrycker det, *”en pojke behöver någon som kan visa honom hur män pissar”*. Ovanstående uttryck signalerar dock ytterst lite om att agera som förebild. Däremot kan man fritt tolka att det finns ett dolt budskap i den meningen. Att pojkar behöver någon som lär dem manlighetens varande och grundstenar. Är det de kulturella och etnologiska skillnaderna våra länder emellan som uppenbarar sig i detta uttryck? (Egen fri tolkning)

I sin doktorsavhandling ”Brist på manliga förebilder - Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik” konstaterar Helena Johansson att manliga förebilder är ett etablerat uttryck vars innebörd tenderar att skifta beroende på i vilket sammanhang det används i. Hon påpekar också att det ibland ter sig som om begreppet fått ett eget liv, att det används i många sammanhang utan att dess innebörd eller behov är klart definierat. Efter att ha intervjuat manliga handledare som hade till uppgift att agera som manliga förebilder för tonårspojkar med problem, konstaterar hon att många av männen upplevde sina roller som diffusa. Handledarna var osäkra på vad som förväntades av dem i rollen som en manlig förebild. De gjorde i många fall egna tolkningar av vad en manlig förebild förväntas stå för, vilket i många fall tog sig uttryck i starka gränssättningar med militäriska drag. Johansson konstaterar att det ännu idag finns gamla traditionella drag i uppfattningen om hur pojkar skall uppfostras enligt gamla tankesätt om dominerande maskulinitet och dess normer. Däremot förefaller det som om brist på manliga förebilder har blivit en vanlig förklaring för tonårspojkars sociala problem, speciellt ifall de växt upp med en ensamförsörjande mamma (Johansson H., 2006, s. 12, 217, 223, 224).

Vad har en manlig förebild för uppgift? Johansson (2006, s. 94) lyfter fram att en förebild är något som skall kunna beundras och imiteras. Moral och samvete är viktiga byggstenar i konstruktionen av behovet av en manlig förebild för pojkar. Syftet med de manliga förebilderna är att tonårspojkar skall lära sig hur samhället fungerar och lära sig vad det krävs av en man för att ingå i detta.

Ovanstående stycke beskriver en bild av den manlige förebilden som en förmedlare av manlig moral och etik. I korthet kan man kanske säga att den tolkningen målar upp en bild av en rättskaffens man med en klar uppfattning om rätt och fel.

6.1 Fadern som förebild

Diskussionerna om faderns roll i hemmet dök upp i samhällsdebatten i Finland under 1960-talets könsdebatter. Då var det främst kvinnornas ställning i samhället som var det centrala i diskussionerna, men de lade också grunden till debatten om fädernas roll i hemmet. Diskussionerna om könsskillnaderna i hemmen strävade efter att få papporna mera engagerade i uppfostringen av barnen och deltagande i hushållet (Aalto, 2018, ss. 31-33). Under 90-talet började man lyfta fram pappans viktiga roll som en fostrande gestalt, papporna ansågs bättre lämpade för att sätta gränser för pojkarna, lära ut moraliskt tänkande och fungera som modeller för pojkarnas identifiering med sina manliga identiteter (Aalto, 2018, s. 39). Enligt västerländska tolkningar är det främst pappans uppgift att lära pojken att försonas med sin fysiska kropp och manlighetens varande (Aalto, 2018, s. 29; Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, s.33).

Under 90-talet började man på allvar intressera sig för pappans uppgift att ge sonen en manlig identitet. I diskussionerna framkom att en av pappornas viktigare uppgifter var att projicera en manlig identitet åt sina söner (Aalto, 2018, s. 39). Detta uppstod efter ansatser att försöka få papporna mera engagerade i familjelivet, skötseln av hemmet och uppfostringen av barnen (Sinkkonen J., 2000, ss. 16-17). Samtidigt som förväntningarna på att männen skulle bli mera mjukare och vårdande pappor försvann också delar av deras auktoritet i hemmet.

Pojkar behöver få verktyg för att lära sig hantera sitt eget psykiska välmående, någon som lägger grunden för en god självkänsla. En pappa som berömmar och peppar pojken skapar en god grund. En pappa som lär pojken sann ridderlighet, när det är okej att retirera och när det är befogat att ta striden är en värdefull modell för en ung pojke (Cacciatore & Koiso-Kanttila, 2008, s. 13).

Förhållandet mellan pappa och son förändras under tonåren. För pappan kommer det att ställa nya krav på honom, eftersom den tidigare relationen till sonen förändras. Att umgås med kompisar blir att viktigare för tonåringen. Hur klarar pappan av att agera som förebild under denna tid? Fundberg (2003, s. 165 – 166) konstaterar i sina studier kring pojkfotboll

och maskuliniteter att en god relation mellan far och son inte upprätthålls av sig själv. Det krävs engagemang, diskussion och ”görande” som bibehåller och upprätthåller relationen även under tonåren. Som tidigare nämntes, under rubriken socioemotionell utveckling, anser Sinkkonen (2018, s. 87) att det bästa stödet för ungdomar i puberteten är en något konservativ trygg förälder som inte inkräktar allför mycket i deras liv genom att försöka vara en kompis som förstår.

Att hitta något gemensamt där både pappan och sonen kan växelverka kan vara ett bra sätt att bibehålla kontakten dem emellan. Betydelsen av att pappa och son har gemensamma aktiviteter fyller en viktig funktion för att pojkar ges möjlighet att identifiera sig med pappan. Fisketurer, idrottsaktiviteter eller meckande med maskiner erbjuder sådana tillfällen där det uppstår en växelverkan mellan pappa och son (Aalto, 2018, s. 37).

6.2 När pappa inte finns

Som jag tidigare nämnde uppstod diskussionerna om pojkarnas utveckling som ett resultat av att skilsmässorna ökade och allt flera pojkar växte upp med en ensamförsörjande mamma.

I nutid kan man antaga att allt fler pojkar växer upp utan att ha en närvarande pappa som ingår i hushållet. Nya familjekonstellationer bildas och många barn växer upp med en styvpappa vid sidan om den biologiska pappan. Även om pappan ingår i kärnfamiljen behöver det inte nödvändigtvis innebära att denna skulle vara en trygg och bekräftande far som ständigt skulle vara närvarande. Sinkkonen (1998, s. 19, 31) hävdar att en kärleksfull och närvarande far avsevärt minskar risken för att pojkar utvecklar beteendestörningar eller andra asociala beteenden. Han påpekar dock att en fadersroll inte längre behöver vara knuten till en fysisk man, utan att modernt faderskap snarare är en social roll som kan innehas av någon annan anhörig, till exempel en farfar eller morfar eller en idrottstränare.

Att pojkar växer upp utan en kärleksfull pappa som de kan använda som modell under tidiga år utgör ingen risk i sig, men kan orsaka problem senare under tonåren konstaterar Cacciatore och Koiso-Kanttila (2008, ss. 65 – 67). Att ha växt upp utan en fadersfigur kan försvåra pojkars uppfattning om sin plats i umgänget med andra pojkkompisar. Att en manlig gestalt inte funnits vid hans sida under barndomen kan förorsaka att han inte känner sig fysiskt jämbördig med gruppen, eller att han inte räcker till. Det kan också ta sig uttryck i att han tar sig an en machoroll för att hävda sin manlighet inför kamratgruppen.

Frånvaron av pappan i en familj kan naturligtvis diskuteras utgående från många olika perspektiv. I regnbågsfamiljer, där bägge föräldrarna är kvinnor är avsaknaden av en juridisk pappa ett faktum. Det finns även fall där barn föds utanför äktenskap och mamman motsätter sig fastställande av pappans identitet (Moring, 2013, s. 73, 76).

6.3 Pojkar och idrott

I idrottssammanhang kommer tränare och ledare nära ungdomar och nära relationer kan också skapa nära sociala och konstruktiva relationer. Ävenså kan idrotten var ett forum där pappa och son kommer nära varandra genom ett gemensamt intresse. Betydelsen av att ingå i ett sammanhang är något som betonats under en längre tid och man kan ibland läsa om vuxna idrottare som berättar om hur deras idrottsutövande hjälpte dem från att marginaliseras under ungdomstiden. Det är vanligt att tonårspojkar har idoler eller förebilder de ser upp till inom sporten. För pojkar erbjuder idrott ett utrymme inom vilket de kan få utlopp för känslor, det är tillåtet att visa både glädje och sorg på idrottsplanen. Speciellt lagidrotter, skapar förutsättningar för pojkar att träna på samarbete och att öva på sociala färdigheter, men tyvärr framkommer också pojkars aggressivitet och tävlingsinstinkt tydligt i idrottssammanhang (Pollack, 1998, ss. 294–295).

Fundberg (2003, ss. 150 – 151) som skrivit en doktorsavhandling om pojkfotboll och maskuliniteter, konstaterar att idrottsarenan skapar en frizon där pojkarna tillsammans med ledarna skapar en slags maskulinitet som markant skiljer sig från tillvaron utanför. Kroppen, språket och jargongen i omklädningsrummet skiljer sig från till exempel skolan eller hemmet. Studier visar på att inträdet till manliga gemenskaper bäst sker genom att de äldre männen introducerar de yngre. Ritualerna i omklädningsrummet som inbegriper maskulinitet, kropp och intimitet, blir en sådan miljö där ledarna och pojkarna möts.

De vuxna har en ansvarsfull uppgift inom barn- och ungdomsidrott. En manlig tränare eller lagledare bör agera som en förebild för pojkarna, likaså de föräldrar som följer med idrottsutövandet från sidan. Det är de vuxna som skall bejaka pojkarna och uppmuntra dem till att fungera individuellt och i grupp, både på spelplanen och utanför. Stämningen i gruppen är beroende av ledarnas roller, vilka typer av beteenden de uppmuntrar eller förnekar. En tränare som behandlar alla lika, oavsett nivån på deras prestationer kan hjälpa pojkar att utveckla sina självkänslor, och kan därigenom agera som en förebild. I motsats till det konstruktiva som en tränare kan stå för, kan också en tränare bidra till pojkars negativa

självbilder genom att uttrycka sig nedlåtande mot enskilda i laget, eller genom att favorisera vissa individer i laget (Pollack, 1998, s. 304).

Pollack (1998, s. 307) lyfter fram det som han kallar för ”*poikakoodi*” (finsk översättning från engelskans boy code), en svensk översättning vore något i stil med pojkkoden eller killkoden. Pollack menar att det i idrottssammanhang, där bara prestationer, framgång och tuffhet räknas, finns en risk att unga pojkar blir offer för pojkkoden, ett slags beteende där idrottsliga framgångar och manligt varande förenas på bekostnad av glädjen som idrotten i bästa fall ger. Pojkar lär sig på så sätt ett manligt varande där det inte finns något utrymme för känslor. Fundberg (2003, s. 92) konstaterade under sina observationer att den manliga fostringsmodellen nog uppmuntrade till känslor, men att de pojkar han iakttog inom fotbollen lärde sig vilka känslor som är accepterade i givna situationer, men det blev en fråga om att visa rätt känsla i rätt situation.

Inom pojkars lagsporter verkar det som att fostringen till en god lagspelare också innehåller fostran till manlighet och samtidigt ett undvikande av beteenden som kan uppfattas som feminina (Fundberg, 2003, ss. 98-99). Lagidrotter erbjuder i bästa fall en miljö där pojkar kan utvecklas både individuellt och i grupp. Att ingå i ett lag medför också ansvar. Inom laget skapas förhållningsregler och gränssättning. De vuxnas ansvar är av stor betydelse för hur sammanhållningen i laget skapas. Därför är det viktigt att alla som agerar som ledare inom ungdomsidrott agerar som förbilder.

7 Sammanfattning av teoridelen

Jag har i teoridelen beskrivit faktorer som inverkar på pojkars utveckling under ungdomstiden. För att hävda behovet av manliga förebilder behöver man också identifiera behovet hos pojkarna. Som nämndes under rubriken pojkars sårbarhet, diskuterar pojkar inte känslor med sina vänner på samma sätt som flickor, deras umgänge går mera ut på att ha roligt och söka spänning (Virtanen, 2018). Som jag redogjorde för i teoridelen tenderar omtanke och empati att uppfattas som ett hot i tonårspojkars umgänge. Den forskning och litteratur jag tagit del av i detta arbete visar på att pojkar redan i tidiga åldrar kommer i kontakt med stereotypiska föreställningar och normer som kan härledas till uppfattningar om manlighet (Virtanen, 2018).

Att inte visa tecken på svaghet eller tappa fattningen tenderar att vara typiska manliga drag som pojkar lär sig kopiera. Speciellt i umgänget med kompisar framträder detta tydligt.

Tvivlet på att inte vara tillräckligt manlig är en föreställning som verkar vara en av de största farhågorna för pojkar under tonåren. Rädslan för att uppfattas som annorlunda eller feminin påverkas av maskulina föreställningar som i sin tur påverkar platsen i gruppen, eftersom grupptillhörighet är viktigt bland tonårspojkar (Virtanen, 2018; Johansson, 2006)

Vad avser man när man pratar om manliga förebilder, och på vilket sätt konstrueras behovet av manliga förebilder för unga pojkar? Vad är det dessa förebilder förväntas erbjuda tonårspojkar och i vilket syfte? Sökandet efter maskulinitet tenderar att vara ett tema som pojkar brottas med under tonåren. Hur skapas då föreställningen om manligt varande och hur kan manliga förebilder inverka på detta? Begreppet manlig förebild används ofta i diskussioner, speciellt kring pojkar vars beteenden medför att de riskerar att falla utanför. Man måste också ta i beaktande de tysta pojkarna, högkänslighet hos pojkar är ett relativt nytt forskningsområde. Hur skall man förstå pojkars sårbarhet? Hur identifieras pojkars osäkerhet och behov?

Hegemonisk maskulinitet, som lyfte jag fram i kapitel fyra, är den högst rankade formen av maskulinitet. (Connell, 2017). Denna form av maskulinitet skapar föreställningar om olikheter i grupper, till exempel i gäng som tonårspojkar bildar

Att nå tonårspojkar är inte alltid lätt. Speciellt under tonåren blir det ingen lätt uppgift för den biologiske pappan att försöka agera som förebild eftersom frigörelseprocessen får till följd att pojkar börjar söka modeller för manlighet utanför hemmet. Att upprätthålla kontakten med en trotsig tonåring kan i många fall vara utmanande. Gruppträck och ideologier som uppstår i ungdomsgäng kan skilja sig från vad den egna pappan förespråkar (Sinkkonen, 2018). Ett alltför hetsigt revolterande gentemot föräldrarna kan orsaka att pojkar använder sig av felaktiga förebilder. Jag valde också att diskutera pojkar och lagidrotter eftersom många pojkar åtminstone något år under sin ungdomstid deltagit i någon form av lagidrott. Att ingå i ett lag kan erbjuda ett sammanhang som erbjuder trygghet och gemenskap för pojkar, samtidigt som de vuxna som ingår i laget kan (eller bör) agera förebilder (Fundberg, 2003).

Att pojkar inte klarar sig lika bra som flickor i skolan är ett välkänt faktum. Som framgick av Harry Lunabbas forskning är maskulinitet också ett begrepp som inverkar på pojkars motivation och inställning inom skolvärlden (Lunabba, 2013).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det bland tonårspojkar tycks råda ett relativt hårt klimat som inte förefaller vara speciellt flexibelt. Homofobi och rädsla för att uppfattas som

annorlunda verkar vara grundstenar i konstruktionen av manlighet (Connell, 2017). Begreppet manlig förebild används ofta i offentliga sammanhang, men dess innebörd verkar i många avseenden vara otydlig. För att förtydliga innebörden av en manlig förebild behöver också begreppet manlighet definieras (Johansson, 2006).

8 Metodval och insamling av data

I detta kapitel kommer jag att redogöra för mitt val av undersökningsmetod och val av respondenter. Jag redogör också för de etiska frågor och regler som hänför sig till forskning genom intervjuer.

8.1 Val av undersökningsmetod

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod i denna undersökning. Att jag valde denna metod gjorde jag eftersom intervjuer erbjuder möjligheten att ställa följdfrågor och öka förståelsen för respondenternas resonemang. Att kunna träffa mina respondenter ansikte mot ansikte har också bidragit till att skapa ett närmare förhållande mellan mig och respondenterna i min undersökning.

Jag har valt att använda mig av metoden meningstolkning när jag analyserat mitt material. Detta är en metod där forskaren tolkar meningen i texterna genom en djupare analys (Kvale & Brinkman, 2014, s. 249). Eftersom jag är en man och har en viss förståelse för begreppet manlig förebild kan jag också genom mina egna erfarenheter och värderingar också förstå och tolka det material jag samlat in.

8.2 Etik och datasekretess

En kvalitativ forskningsundersökning är ett sätt att samla in information genom att intervjua människor. Genom intervjun försöker forskaren skapa sig en förståelse för hur intervjupersonens erfarenheter och upplevelser har skapat dennes livsvärld. Forskarens roll är att genom intervjun samla på sig kunskap genom frågande och lyssnande (Kvale & Brinkman, 2014, s. 17 - 19).

Kvale och Brinkman (2014, s. 122) påpekar att det mänskliga mötet som uppstår genom intervjun inte kan ses som ett fritt möte. Genom mötet förmedlas personliga upplevelser genom tankar, ord och känslor. En intervju blir således ett möte, där den ena parten delar

med sig av sina erfarenheter medan den andre försöker tolka den information som återges under intervjun.

De som deltar in en undersökning bör samtycka till att innehållet i intervjuerna används för ett visst syfte. De intervjuade bör informeras om att deras deltagande bygger på frivillighet och att de har rätt att välja att inte fullfölja sin medverkan i undersökningen när som helst. De som deltar bör få veta forskningens syfte och på vilket sätt deras intervjuer kommer att användas och redovisas (Kvale & Brinkmann, 2014, ss. 107–108).

Kvale och Brinkmann (2014, s. 99) lyfter upp de etiska frågorna som de anser forskaren bör överväga före genomförandet av forskningsintervjuer. Syftet med själva intervjuundersökningen bör kunna besvara frågorna huruvida det vetenskapliga värdet också kan anses förbättra den mänskliga situationen. Samtidigt bör också forskaren kunna ställa sig frågan om hur respondenterna påverkas av intervjuerna. Utsätts de till exempel för onödig stress eller kommer deras självuppfattning att påverkas av intervjuerna? Klarar forskaren av att säkerställa att respondenternas anonymitet inte avslöjas i undersökningen?

8.3 Respondenterna

Jag har intervjuat fem pojkar min undersökning. Att försöka få en bredd i urvalet var något jag eftersträvade från början. De som växt upp med sin biologiske pappa kan sägas representera en grupp. De som inte haft kontakt med sin biologiske far, utan växt upp med en ensamförsörjande mamma kan sägas tillhöra en annan grupp. Pojkar som växt upp med en styvpappa kan sägas representera en tredje grupp.

Jag har i denna undersökning intervjuat totalt 5 respondenter. De var samtliga, förutom en som hunnit fylla 26 år, i åldrarna 20 – 25 år. Förutom den ena av respondenterna var resten inte bekanta för mig sedan tidigare. Jag anser att jag lyckades få en bra bredd i mitt urval. Två av respondenterna studerar vid universitet och har växt upp i en typisk normfamilj med mamma, pappa och syskon. En av respondenterna har växt upp utan att ha haft sin biologiske far närvarande. En av respondenterna hade haft ett förflutet inom barnskyddet vilket medförde att kontakten med pappan inte var regelbunden under tonårstiden.

8.4 Intervjuerna

Jag gjorde totalt fem intervjuer. Tre av intervjuerna skedde genom personliga möten, de två andra intervjuerna arrangerades digitalt eftersom de befann sig på annan ort. Jag hade

förberett tio frågor som jag tagit stöd av från utgående från granskning av teorin, men även frågor som kunde utöka min förståelse. Jag utgick ifrån möjligheten att ställa följdfrågor utgående från mina huvudfrågor, vilket jag också gjorde. Som jag nämnde tidigare, var fyra av respondenterna obekanta sedan tidigare. För att skapa ett slags förtroende ville jag träffa deltagarna i den grupp som träffades för att diskutera sina tidigare missbruk en gång före intervjuerna. Jag fick presentera mig och berätta lite om mig själv och syftet med min undersökning. Intervjuernas längd har varierat mellan en halv timme och en timme. Jag presenterade samtliga frågor och upplyste dem om att deras deltagande bygger på frivillighet och att om de upplevde att de inte ville svara på någon fråga var det helt okej. Jag redogjorde också för att deras anonymitet var skyddad. Det jag bad om var deras tillåtelse att få spela in intervjuerna för att kunna transkribera dem och göra en analys av materialet i mitt examensarbete. De inspelade intervjuerna har jag transkriberat och efter diverse korrigering genererade det till slut i ca 50 A4 sidor text.

Jag har använt mig av metoden meningstolkning när jag analyserat texterna. Meningstolkning innebär att forskaren kritiskt tolkar och analyserar innebörden i de texter som intervjuer genererar. Forskaren gör antaganden och blir medskapare till tolkningen av texterna genom att utveckla och analysera texterna. (Kvale och Brinkmann, 2014, s. 245, 249). Jag har utgående från meningstolkningen strukturerat intervjuerna utgående från de teman som jag behandlat inom teoridelen.

9 Redovisning av intervjuerna

Intervjuerna hade nästan uteslutande en något trevande inledning. I början av intervjuerna gavs respondenterna möjlighet att berätta lite allmänt om sina bakgrunder. De som deltog i intervjuerna hade väldigt olika bakgrunder. En av pojkarna hade vistats på barnskyddsanstalter och hade inte den samma uppväxt som de andra. Hans gemensamma tid tillsammans med pappan hade på grund av omhändertagandet blivit begränsad. Tre av pojkarna kom från traditionella familjer med mamma, pappa och syskon. En av pojkarna hade inte så tydliga bilder av den biologiske pappan under småbarnsåren, men hade under tonåren regelbunden kontakt med honom via telefon. Han hade i stället växt upp med en styvpappa.

9.1 Relationen mellan far och son

Relationen med pappan var en av frågorna jag hade tänkt ställa som en av de sista under intervjuerna, men som vi naturligt kom in på under ett tidigare skede av intervjuerna. Jag ville ha med den frågan eftersom jag i teoridelen undersökte den biologiske faderns roll som förebild för unga pojkar under uppväxten och tonåren. Ser pojkar generellt sin pappa som förebild och vilka egenskaper är det som gör honom till en förebild?

Bland vissa av pojkarna framkom det att deras relationer med sina pappor inte varit de bästa. En av pojkarna beskrev en pappa som var väldigt styrd av gammaldags auktoritära familjekonstellationer vilket resulterade i att han ofta hamnade i konflikt med pappan. Dessa konflikter uppstod eftersom pojken inte delade hans uppfattning om auktoritet. Han beskrev pappan som väldigt engagerad i sitt arbete vilket orsakade att respondenten ofta upplevde honom som trött och inte speciellt deltagande i sonens uppväxt.

En annan pojke beskriver sin pappa som ganska hård och principfast. När han tänker tillbaka så anser han att pappan inte varit någon vidare förebild. Som han själv uppger det, är han inte beroende av pappans respekt idag, men anser ändå att pappan på vissa sätt varit en förebild, eller kanske mera som en modell för moral och etik. Som respondenten själv uttrycker det:

” jag tror att....nä min pappa... jag sku inte säga att han var en speciellt bra förebild...men jag tror att en pappa som ändå är där..hur han sen betar sig så blir han ju automatiskt en förebild..till..dom flesta pojkar... jag har en massa saker som jag inte håller med om med min pappa...men har ändå fått mej att liksom konstatera att jag tänker på mitt eget sätt...att jag liksom är en egen människa”.

Här är det svårt att veta hur han exakt menar, men jag har tolkat det som att pappan bidragit till att hjälpa sonen att skapa sig en egen identitet.

En av pojkarna däremot, uppger att hans pappa varit en av hans största manliga förebilder. Detta trots att pappan, speciellt under sonens yngre år, inte var särdeles närvarande på grund av jobbet. Men, han beskriver ändå pappan som väldigt mån om sönerna.

”Han har alltid funnits där och alltid gjort allt för oss, fast han inte alltid var fysiskt närvarande så fanns han alltid där och liksom så till att han gjort allting för oss...vi har alltid känt att gjort allt han kunnat för oss ”.

Upp till femton års ålder spelade respondenten fotboll och då var det pappan som skjutsade till träningarna, något som förenade far och son, men som respondenten själv uppger så var det när han övningskörde tillsammans med pappan som deras diskussioner fick en djupare innebörd. Denna gemensamma tid i bilen kom också att ändra hans syn på pappan, och som han själv uttrycker det, blev det en slags vändpunkt.

9.2 Manlighet och maskulinitet

Jag ville veta pojkarnas syn på manlighet och maskulinitet eftersom dessa två begrepp definierar manliga egenskaper som kan komma att påverka på hur föreställningar om hur en manlig förebild konstrueras. Syftet med frågan var att undersöka hur respondenterna ser på manlighet och maskulinitet som kännetecknade för en förebild eller om det även kan vara andra egenskaper, såsom förmågan att visa känslor eller mjuka drag, som de ser som föredömliga. Det verkade vara en fråga där de flesta av respondenterna behövde en paus för att formulera sig. Förutom den ena som genast svarade, ”*Rambo...det var väl manlighet när man var yngre i alla fall*”.

Det visade sig att frågan väckte många frågeställningar hos respondenterna. Manlighet hade inte så mycket att göra med den manliga kroppen och den fysiska styrkan utan det verkade mera vara egenskaper som *trygg, stabil, att vara ärlig och att stå upp för sina principer*.

Här följer några av pojkarnas tankar kring manlighet:

”En bekvämlighet i sig själv... en stolthet över att vara sig själv.. man vet vad man är kapabel till och man vet att man inte måste bevisa någonting, att ens egen kunskap och egna erfarenheter räcker till och att man vågar visa de sidorna gör att andra också ser upp till dej.. att vara human helt enkelt... om du är så human som möjligt är du också så manlig som möjligt”.

”Och just att om att vara manligt och så, så är det såsom jag upplever det som att man är ju självsäker... och.....Man kan fatta beslut sådana och såna saker... och att man är ganska självständig... skulle jag säga...”

”Manlighet är ärlighet..Och då tänker jag mest på ärlighet mot sig själv, liksom principen...man har sina principer och man låter inte andra människor.....Liksom rå på en... eller göra så att man betar sig mot sina principer, gruppträck eller kvinnor eller andra karar eller sådär...”

” jag kan hålla med om att begreppet manlighet.. och kvinnlighet är väldigt löst definierade begrepp... att dom är mera styrda av samhället och sånt... jag själv kan känna att manlighet är en ganska klassisk auktoritär figur.. åtminstone var det så under min egen uppväxt, en person som inte blir ifrågasatt speciellt mycket.....men jag tror också att manlighet och roller som manlig förebild kan vara en bekvämlighetsfråga.... att känna sig bekväm i sig själv inför andra utan att påverkas av förväntningar på vad som förväntas vara manligt ”

9.3 Pojkars förhållande till manligt varande

På frågan om de kunde minnas tillbaka och reflektera över hur de kom i kontakt med manligt varande under tonåren blev svaren ganska otydliga. Orsaken till att jag ville undersöka om pojkar dras med i typiska pojkbeteenden under tonåren var kopplad till Pollacks (1999, s. 49-50) teori om att pojkar spelar roller under tonåren för att dölja sina eventuella mjuka och empatiska egenskaper. Enligt forskning försvåras pojkars umgänge av att de påverkas av att de har maskulina normer att leva upp till. Det blev svårt att tyda respondenternas svar eftersom de inte riktigt verkade kunna relatera till frågan, förutom en som uttryckte det på följande sätt:

K: De här begreppen, alfa, och liksom vad som definierar alfa, vad som definierar en beta var det någonting som du liksom kan minnas under högstadietiden...alltså att man skulle agera...så där lite manligt?

R: ”Jo absolut (suck)... och det är någonting som jag lite....nu när du säger det så...i högstadiet och under tonåren.... så var det nog någonting som jag har lite svårt för mig själv...för jag har aldrig varit den som har velat ta för mig jättemycket.

Nedan återges en annan respondentens tankar kring sökandet efter den manliga identiteten:

”vad skall jag söka efter? Söka efter att bli en man som till exempel andras pappor var eller ska jag se omkring mej i skolan eller ska jag....eller skall jag försöka bli nånting som min pappa, som är... lite annorlunda...med en helt annan uppväxt och lite annan kultur, samtidigt som jag funderade över om nån av de här modeller faktiskt bra eller finns det bättre vägar att gå?”

”Jag ser det ändå som de båda tidigare? hade ganska stora problem... just med det här att man skall vara ganska dominerande, man skall ta över och visa att man är man”

Under intervjuerna kom vi ofta in på ämnen jag hade tänkt ställa i senare frågor. Jag flyttade frågor och försökte ställa följdfrågor i rätt sammanhang. Jag ville försöka samla in respondenternas syn på manlighet och även maskulinitet före vi kom in på själva huvudfrågan i min undersökning, tonårspojkars behov av manliga förebilder under tonåren. Under många av frågorna kände jag att jag behövde ta stöd av teorin för att hjälpa pojkarna att förstå frågan. Jag läste upp delar av det jag skrivit i teoridelen och det kunde vissa gånger också hjälpa pojkarna att förstå vad de skulle reflektera över.

9.4 Vad är en manlig förebild?

Angående deras upplevelser av manliga förebilder under tonåren krävdes det ganska långa diskussioner. Ofta var det i samtal kring något annat ämne som de kom på någon som de kunde definiera som en förebild under tonåren.

Under intervjuerna försökte jag få respondenterna att definiera en manlig förebild. Vilka egenskaper är det som bidrar till att någon blir betraktad som en förebild?

"När jag tänker på mina egna manliga förebilder anser jag att man är stolt över den man är samtidigt som man är väldigt empatisk... samtidigt som man inte har de vanliga stereotypiska egenskaperna såsom maskulinitet och aggressivitet och är så där dominerande, utan man är mera åt det mjuka hållet... men.. samtidigt att man har handlingskraft"

"Empati är jätteviktigt... men samtidigt att man är kompetent...men samtidigt att man inte låter sin empatiska förmåga ta över utan att man i stället har förmåga att hjälpa människor..... och ändå har man en viss inneboende styrka som man utvecklat... men man låter inte den styrkan ta över och utnyttjar den för att över andra"

Ovanstående beskrivning återger en bild av en man som är handlingskraftig och har en inneboende styrka som han använder på rätt sätt. Han är empatisk och agerar samvetsgrant. Jag tolkar beskrivningen som att det är en tystlåten stark man som kan fatta beslut och tänka rationellt och inte låter känslorna ta över.

K: Nu, så kommer vi in på det begreppet manlig förebild, hur skulle du liksom förstå det?

R: "Manlig förebild är väl just som nån som kan... som typ någon man ser upp till, det måste inte vara just pappan som man kanske direkt kommer att tänka på utan att det kan vara någon annan också och det är någon som man ser upp till och tar

efter och studerar lite hur han gör och lär sig saker av....som typ både praktiska saker tänker jag på och just som hur han talar och betar sig och sånt... Det är inte bara praktiskt utan även hur han hanterar saker och olika situationer”

K: vad är hans uppgift? Vilka egenskaper bör en manlig förebild ha?

R: ”Ja nå just om jag lite spinner vidare på att jag ju så att en manlig förebild så ska ju då liksom vara...Ja först då främst vara närvarande och så och ge av sin tid...och....liksom visa både hur man skall bete sig i livet om man på det praktiska, hur man gör saker och ting och hur det går till...vissa grejer är ju jätteviktigt att man lär sig sånt... och just se hur man reagerar i situationer och så. Hur man typ går till väga när det kommer en konflikt eller någonting”

Det praktiska kunnandet framkommer i ovanstående beskrivning. En man som är praktiskt lagd, som kan lära ut hur man fixar saker. Samtidigt framkommer det att manliga agerandet i konflikter är någonting som tonårspojkar behöver vill lära sig. Att lära sig handskas med konflikter på ett manligt sätt är också ett sätt att definiera sin manlighet.

9.5 Upplevelser av manliga förebilder

Den egentliga huvudfrågan; deras upplevelser av manliga förebilder under tonåren, blev också den en definition av en manlig förebild. Subjektiva upplevelser genererar också personliga reflektioner. Som jag tidigare nämnde var det ofta i diskussioner kring andra ämnen som respondenterna också kom ihåg någon som hade agerat som manlig förebild under deras tonårstid.

En av respondenterna svarade utan tvekan att det var den egna pappan som alltid varit hans förebild

En annan av respondenterna hade som han själv återger det, en annorlunda tid i högstadiet, på grund av sin ADHD diagnos. Han nämner en lärare under högstadietiden som kom att bli något av en förebild för honom.

”En lärare som jag... som jag tyckte väldigt mycket om. Som jag kanske har haft lite som en förebild. Han var så där väldigt fysisk (fysiskt stark) ...så det var någon jag tittade upp till...han var så där sjukt stark och jag tyckte att så där vill jag också se ut” // ”sen speciellt det där hur han bemötte mig...jag var ju väldigt råddig och en problematisk elev i högstadiet.... men jag försökte ju ändå lära

mig// ingen visste hur de skulle lära mig så jag sket liksom i det// men han var en av de få som faktiskt liksom satte tid på mej // Så blev han ju automatiskt viktig för mej”

”Han var liksom målmedveten...och det såg jag upp till. Han skulle få mej att lära mej det där...Målmedveten..det klingar manligt i mina öron”

”Han var nog en av de mera bestämda lärarna, men också..det sättet hur han bemötte mej...att nu ska vi sitta och göra det här...vet du jag hade så mycket spring i benen..att jag bara far och springer...men han sprang inte efter mej som dom andra lärarna...så då, oftare och oftare kom jag tillbaka”

Ibland kunde han bli riktigt arg och säga till...och int börja jag ju då härja emot...mot andra lärarna kunde jag ha spydiga kommentarer och sånt där..jag var så van att ha dem hack i häl..men när han faktiskt sa till....så då visste jag att..nä nu är det bara att faktiskt göra som han säger.

En annan av respondenterna nämner också vissa lärare som viktiga för honom. Sättet hur de agerade som gjorde att de fick elevernas respekt är något han nämner som egenskaper han såg upp till.

En annan av respondenterna kommer plötsligt ihåg en fotbollstränare han hade glömt bort att nämna tidigare under vår diskussion om manliga förebilder. Han beskriver tränaren som en rättvis man som såg till att problem diskuterades och löstes. Han tolererade ingen form av mobbning och satte tydliga gränser för pojkarnas beteenden. I jämförelse med tidigare tränare upplevde respondenten denna tränare som något helt annat. Han agerade professionellt och respondenten beskriver hur många av pojkarnas ändrades väldigt mycket under hans tid som tränare, just för att han var en bra förebild och att han förespråkade ”viktiga saker”. Han var kunnig även gällande själva spelet, laget steg i divisionerna under hans ledning, men det också var så mycket annat

”gemenskapen var på ett helt annat sätt än den vi haft tidigare, vi lärde oss respektera varandra, och planen...respektera föräldrarna och motståndarna...mycket respekt och mycket rättvisa. Liksom stöd efter behov...ingen var sämre än någon annan...trots att vissa presterade bättre än andra var alla lika mycket värda// det krävdes kanske inte så jättemycket av honom...bara det där att se oss på rätt sätt

Flera av respondenterna lyfte fram sin morfar som en manlig förebild. Ingen av dem nämnde farfadern. Morfaderns lugn och närvaro verkar vara egenskaper som pojkarna hade uppskattat. Även morfaderns sätt att lära pojkarna praktiska saker som att göra upp eld och fiska var sådant de hade uppskattat.

En av respondenterna hade ett förflutet inom barnskyddet. Han hade under sin ungdomstid varit omhändertagen och hade vistats på ett flertal enheter. Jag undrade om en manlig handledare också kan bli en förebild?

Respondenten är länge tyst. Frågan verkar kräva en rejäl eftertanke.

"Jag har kanske velat....om han har varit extra schyst...men nu när jag tänker tillbaka...så..har han varit schyst på riktigt eller?"

Dom är ju som på arbete// jag vet ju inte vad dom göra på vardagen...dom kanske spelar en viss roll i arbetet...dom spelar säkert en viss roll, men om man skulle få hänga med och se vad dom gör hemma...när dom typ går och handlar o sånt..

Diskussionen utmynnar inte i någon konkret formulering som skulle ha kunnat besvara min fråga. Respondenten verkar inte kunna identifiera någon manlig handledare som han skulle ha betraktat som en förebild på någon av enheterna. Där måste man också ta i beaktande att barnet är placerat utanför hemmet på grund av beslut de inte själva ha kunnat påverka, och det i sig skapar ett annorlunda förhållande som också kan bli konfliktfyllt. Att respondenten skulle ha velat lära känna handledaren utanför dennes yrkesroll signalerar behovet av att skapa en relation till en vuxen människa utanför enheten.

9.6 Sammanfattning och analys av intervjuerna

I teoridelen ville jag beskriva tonårspojkars verklighet genom att undersöka områden som kan inverka på pojkars övergång från att vara pojkar till att komma i kontakt med en identitet som unga män. Jag har betraktat tonårspojkars utveckling och problem ur flera teoretiska perspektiv som jag anser inverkar på hur övergången från barndom till de första stegen mot ett manligt varande sker. I teorin har jag beskrivit faktorer som kan antagas inverka på unga pojkars skapande av en manlig identitet, samhällets syn på manlighet och maskulinitet, samt teoretiska antaganden om pojkars behov av manliga förebilder.

Mitt huvudsyfte var att undersöka tonårspojkars behov av manliga förebilder för deras utveckling. Frågeställningarna jag ställde var: Vad är definitionen av en manlig förebild och

hur påverkas unga pojkars självbild och självkänsla av avsaknaden av goda manliga förebilder.

Flera av pojkarna i mina intervjuer återger hur de kom att betrakta vissa manliga lärare som förebilder i högstadiet. Den ena pojken nämnde en speciell lärare som, förutom att vara fysiskt stark, även verkade ha en förståelse för hans svårigheter med koncentrationen. Han lyfte fram lärarens goda egenskaper, som att han var rättvis och målmedveten. Att han kunde bli riktigt arg när det behövdes signalerar också om att han hade en tydlig gränssättning för vad som ansågs vara tillåtet. Harry Lunabba (2013, s. 104) beskriver hur pojkar i skolan uppger att det är relationerna som blir avgörande. Att bli bemött på ett empatiskt sätt lägger också grunden för viljan att prata om sina egna problem. Relationerna mellan elev och lärare försvåras också av det faktum att eleverna förväntas klara av de krav som läroplanen ställer på dem, oberoende av om eleven tycker att ämnet är intressant eller inte.

En annan nämner en fotbollstränare som enligt honom hade en förmåga att få pojkarna i laget att visa varandra respekt och behandlade spelarna rättvist, oberoende av hur väl de presterade på planen. I intervjun framkom det också att stämningen i omklädningsrummet förbättrades under tränarens ledning.

I ovanstående stycke beskrivs manliga egenskaper såsom att vara rättvis och målmedveten, men även en tydlig gränssättning. Att vara målmedveten ses som en typisk manlig egenskap enligt teorin. Under intervjuerna definierade också pojkarna handlingskraftighet och målmedvetenhet som en manlig egenskap. Utgående från deras definitioner skapar jag mig en bild av en man som är rättvis och uthållig och som har ett klart mål med sitt agerande.

I en djupare analys kan man också diskutera att deras svar återger ett behov av att ha en vuxen man med erfarenhet som stöder och inte ger efter. Man kan också förstå att det som pojkarna beskriver är behovet av en vuxen man som visar dem vägen och som håller dem kvar på vägen. Det signalerar också deras sökande efter någon slags trygghet, någon som både sätter gränser och uppmuntrar.

I vissa av intervjuerna dök också typiska mansideal upp som något som pojkarna eftersträvade. Att stå upp för sig själv och kunna fatta beslut var några. Även om fysisk styrka inte var något som direkt utpekades som en manlig egenskap, fanns en viss styrka ändå med i definitionerna. Att vara en klippa att luta sig mot var en av pojkarnas definition av manlighet. Samtidigt kom förmågan att vara trygg och empatisk också fram i intervjuerna.

Utgående från deras reflektioner målas en bild av en stark, modig och trygg manlig gestalt upp. En man som har styrkan, men som bara använder sig av den på rätt sätt.

Det som flera av pojkarna nämnde som utmärkande för deras förebilder var att de lärde sig praktiska sysslor tillsammans med dem. Att lära sig skruva med en moped eller lära sig göra upp eld var sådant som de kom ihåg. Att pojkar lär sig praktiska färdigheter är förstås en naturlig del på väg mot vuxenlivet, men att göra saker tillsammans med en vuxen är också ett sätt att umgås. Att göra saker tillsammans öppnar också möjligheter för diskussioner som kan beröra andra områden i livet. En vuxen som ger råd och berömmar är en form av bekräftelse.

Konflikthantering var något som flera av pojkarna ansåg att en manlig förebild bör lära ut. När skall man ta fajten och när är det okej att backa undan utan att tappa ansiktet? Här kommer stereotypiska normer om den hårde mannen fram. Mannen som står upp för sig, som är självständig och handlingskraftig. Samtidigt är det en fråga om uttryckande av känslor. Konflikten står mellan den hårdföre tyste mannen och mannen som uttrycker sina känslor. I teoridelen beskrev jag hur stereotypiska normer påverkar pojkar redan i unga år. Att inte tappa fattningen är något som kan härledas till dessa normer. Det här återspeglar också pojkars övergång från barndom till vuxenlivet. Att lösa konflikter genom brottningsmatcher eller slagsmål har kanske varit deras sätt att handskas med konflikter under barndomen.

10 Slutdiskussion

I teoridelen har jag tagit del av litteratur som jag anser har varit relevant för att skapa en bild av tonårspojkars verklighet och utmaningar som deras utveckling kantas av. Att unga pojkar anses behöva rollmodeller för sin process till vuxna män är något som är ofta tas upp i medierna. Unga pojkar beskrivs som utsatta på grund av samhällets stereotypiska manlighetsideal och deras umgänge kantas av normer som de förväntas agera enligt. Pojkar förväntas inte prata om känslor. I tonåren ställs pojkarna inför det faktumet att de är till hälften barn och till hälften vuxna, samtidigt kommer de gradvis att ställas inför förväntningar som kan härledas till ett manligt agerande. I teorin har jag tagit med faktorer och risker som enligt forskning anses utmana och försvåra tonårspojkars utveckling. Jag har också velat undersöka hur respondenterna definierar manlighet och maskulinet eftersom dessa två definitioner också skapar de ideal som de flesta tonårspojkar strävar efter.

I teoridelen lyfte jag fram att Helena Johansson (2006) konstaterade i sin avhandling, att begreppet manlig förebild ofta används utan att själva innebörden är klart definierad. Att det behövs mera män inom det sociala arbetet och skolvärlden är något som lyfts fram under en längre tid, men att andelen män i skolor och socialt arbete ökar betyder ju inte att de automatiskt skulle bli betraktade som förebilder? I respondenternas återgivande av manliga förebilder framkommer det att det är personliga egenskaper som blir avgörande. Vem som blir en förebild för någon handlar om små egenskaper som förebilden innehar.

Mitt syfte med detta examensarbete var att undersöka vilken betydelse manliga förebilder har för pojkars utveckling under tonåren. Frågeställningarna var också att ta reda på pojkars definition av en manlig förebild. Samtidigt ville jag försöka få svar på frågeställningen; hur beskriver de en manlig förebild? Jag har insett att den frågeställningen blev en svår uppgift att bestämma. Precis som Helena Johansson (2006, ss. 11–12) återger det, så kan begreppet manlig förebild tolkas på många olika sätt. Likaså kan också begreppets innebörd användas i många olika situationer. Den mest använda teorin som lyfter fram behovet av manliga förebilder syftar dock på att pojkar behöver vuxna män som modeller som motiverar dem och förebygger riskerna för att de skall hamna ”snett” i samhället. Även pojkar som växer upp utan en fadersfigur beskrivs i allmänhet som en grupp som är i behov av manliga förebilder.

I min undersökning samlade jag in respondenternas erfarenheter och deras subjektiva uppfattningar om hur en manlig förebild förväntas agera. I teorin har jag diskuterat den allmänna konstruktionen av manliga förebilder och hur behovet av dessa skapas. Under min analys av insamlat material har jag kommit fram till att det är svårt att skapa en generell bild av en manlig förebild. Begreppet är mångfacetterat, man kan säga att det innehåller en mängd olika egenskaper som bidrar till att skapa föreställningen om en manlig förebild. Det går inte att generalisera begreppet eftersom det finns så många olika tonårspojkar, vars behov och livssituationer varierar. Det gör att behovet av manliga förebilder också måste anses variera.

Eftersom mitt syfte vara att undersöka upplevelserna av manliga förebilder tyckte jag att det också är viktigt att beskriva konstruktionen av manlighet eftersom de vuxna männen kan beskrivas som ”givare” och tonårspojkarna som ”mottagare”. Det skapar ett förhållande där mottagaren studerar modellen och använder sig av de egenskaper som givaren besitter. Hur detta förhållande fungerar i praktiken är svårt att definiera. Att en vuxen man identifieras som en modell för unga pojkar kan ske på många olika sätt och är inget som är givet från början, utan något som uppstår i bakgrunden.

Utgående från mina respondenters tankegångar är det inte heller lätt att besvara vad en manlig förebild är. Det är ett begrepp som inte går att skära över en kam, utan något som uppstår i ett unikt förhållande. Man kan givetvis måla upp en manlig förebild utgående från exemplariska egenskaper såsom att vara rättvis, att vara ärlig, att vara modig och stå upp för sig själv och andra. Detta är också egenskaper som respondenterna beskrev i sina definitioner av manlighet, men det finns också otaliga andra egenskaper som är förknippade med manlighet. Jag tycker att man även bör ta myterna om männen i beaktande, eftersom det också kan påverka tonårspojkars förväntningar på manliga förebilder. Många av de förebilder som pojkarna i undersökningen återgav hade dock inte sådana typiska manliga egenskaper. Empati och förmåga att diskutera var enligt dem, sådana egenskaper som deras förebilder hade haft under deras tonårstider. Gemensamt för de flesta var dock deras behov av bekräftelse och gemensam tid tillsammans med någon vuxen man.

Oavsett svårigheterna med att klart definiera begreppet manlig förebild kan dess betydelse inte förringas. Tonårspojkar behöver vuxna män som agerar föredömligt och som fungerar som modeller för manligt varande. På samma gång som tonårspojkar testar gränser och söker sina identiteter behöver de också någon som definierar gränserna och erbjuder dem trygghet.

I teoridelen beskrev jag faktorer som försvårar pojkarnas umgänge och utveckling. Redan i unga år kommer de i kontakt med stereotypiska uppfattningar om vad som förväntas av dem. Dessa förväntningar kan spåras till manlighetsideal som råder i samhället. Det går trots allt inte att generalisera, alla pojkar intar inte roller av att vara tuffa eller modiga. Det finns pojkar som bryter mot normerna, det finns de som öppet vågar visa känslor. Det finns också osäkra och ängsliga pojkar. Samtidigt tenderar pojkar, enligt forskningarna som diskuterades i teoridelen, att bli utsatta om de bryter mot normerna. Genom att avvika från det som anses vara det "normala" blir de på samma gång ett hot mot förväntningarna på ett sätt som omgivningen kan ha svårt att handskas med. Den miljö pojkarna växer upp i är också naturligtvis olika för var och en av dem. Likaså måste man även ta sociala faktorer i beaktande. Utgående från dessa formuleringar blir också begreppet manlig förebild något som får olika innebörder och betydelser. Det går inte att konstruera en manlig modell som skulle fungera som förebild åt alla pojkar. Jag ville i min undersökning få ta del av respondenternas uppfattningar om hur en manlig förebild beter sig, samt deras syn på manlighet och maskulinitet. Jag tycker att deras definitioner också till en viss del följer de typiska uppfattningarna om en man som en självsäker individ som inte låter sig påverkas av andra. Beslutsfattande var också en av de egenskaper som respondenterna nämnde som någon som de förknippar med manlighet. Att vara självsäker var en annan egenskap som de

lyfte fram som en manlig egenskap. Samtidigt nämnde de även empati som en viktig egenskap som de ansåg var viktig.

Det som framkommer i denna undersökning är att samtliga respondenter kunde identifiera en eller flera manliga förebilder som de ansåg att de hade under tonåren. Den betydelse dessa förebilder hade haft för dem varierade dock. Det återspeglar också att alla pojkar har olika behov av vuxna män som bekräftar och stöder dem under ungdomstiden. Hur det behovet ser ut är dock individuellt.

10.1 Kunde undersökningen ha gjorts annorlunda och kritisk granskning

Genererade undersökning i någon ny kunskap? Som jag nämnde i avsnittet om val av undersökningsmetod hade jag från början tagit med alternativet att göra undersökningen bland tonårspojkar i åldrarna 15 – 16 år eftersom mitt syfte gällde manliga förebilder under tonåren. Att jag i stället valde 18 – 25 åriga pojkar gjorde jag av den anledningen att jag trodde att denna målgrupp på ett mera vuxet sätt kunde reflektera över frågorna och deras innebörd. Att jag skulle ha intervjuat tonåriga pojkar skulle förstås på ett annat sätt beskriva den verklighet de befinner sig i.

Jag har insett att jag börjat kom bort från det ursprungliga syftet med detta arbete. Jag började allt mera intressera mig för hur maskulinitet och tvivel på egen manlighet påverkar unga pojkars utveckling. Orsaken till detta var att jag ville undersöka betydelsen av manlighet och maskulinitet går att förklara som bidragande egenskaper i pojkars sökande efter manliga förebilder, eller kan en manlig förebild fungera som en modell som avdramatiserar uppfattningarna om pojkars upplevda föreställningar om manlighet?

11 Litteraturförteckning

Aalto, I. (2018). Miten miehet pissaavat? I A. Kivijärvi, T. Huuki, & H. Lunabba (Red), Poikatuutkimus (s. 29–51). Vastapaino.

Almér, E., Frisé, A., & Hwang, P. (2020). *Ungdomar och identitet* (Andra utgåvan.). Natur & Kultur.

American Psychological Association, Boys and Men Guidelines Group. (2018). APA guidelines for psychological practice with boys and men. Hämtad från: <http://www.apa.org/about/policy/psychological-practice-boys-men-guidelines.pdf>

Cacciatore, R. & Koiso-Kanttila, S. (2008). *Pelastakaa Pojat!* Helsingfors; Jyväskylä. Minvera.

Connell, R. W. (2008). *Maskuliniteter* (2. uppl.). (Å. Lindén, Övers.) Göteborg: Daidalos.

Fundberg, J. (2003). *Kom igen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Doktorsavhandling. Stockholm: Carlsson.

Giddens, A., & Sutton, P. W. (2021). *Sociologi* (6:e uppl.). (L. Sjösten, Övers.) Lund: Studentlitteratur AB.

Haravuori H, Kiviruusu O, Lindgren M, Therman S, Aalto-Setälä T, Marttunen M (2022). Nuorten itsetuhoisuuden esiintyvyys - Kouluterveyskyselyn 2021 tuloksia. Tutkimuksesta tiiviisti 49/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Huuki, T., Kivijärvi, A., Lunabba, H. (2018). Kohti sukupuolivastuullista poikatuutkimusta. I A.Kivijärvi, T. Huuki, & H. Lunabba (Red), Poikatuutkimus (s. 8–27). Vastapaino

Huuki, T. (2010). Välittämisen vaikeus maskuliinisuuden rakentamisessa. Nuorisotuutkimus 28 (s. 3-19).

Hwang P. (2020) Psykosocialet perspektiv I E. Almér, A. Frisé & P. Hwang (Red.) *Ungdomar och identitet* (2 uppl.). Stockholm: Natur & Kultur.

Hwang, P., & Nilsson, B. (2019). *Utvecklingspsykologi* (4 uppl.). Stockholm: Natur & Kultur.

Hwang, P., Frisé, A., & Nilsson, B. (2018). *Ungdomar & unga vuxna*. Stockholm: Natur & Kultur.

Johansson, H. (2006). Brist på manliga förebilder. Dekonstruktion av en föreställning och dess praktik. Doktorsavhandling. t, I. Göteborgs Universitet, Institutionen för socialt arbete.

Johansson, T. K. (2003). *Manlighetens många ansikten: Fäder, feminister, frisörer och*

- Kivijärvi, A., & Huuki, T. (2018). Poikatutkimus. (H. Lunabba, Red.) Tampere: Vastapaino.
- Kvale, S., Brinkmann, S., & Torhell, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (Tredje upplagan.). Studentlitteratur.
- Lalander, P., & Johansson, T. (2017). *Ungdomsgrupper i teori och praktik* (5 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Moring, A. (2013). Oudot perheet: Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa. Monografiavhandling. Helsingfors universitet, humanistiska fakulteten.
- Lunabba, H. (2013). När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer. Doktorsavhandling. Helsingfors: Mathilda Wrede-institutet.
- Pollack, W. (1999). *Tosi poikia*. Otava.
- Raitanen, J. (2018). Koulusurmat ja väkivaltainen maskuliinisuus. I A.Kivijärvi, T. Huuki, & H. Lunabba (Red). Poikatutkimus (s. 221–237). Vastapaino.
- Sinkkonen, J. (2000). *Tillsammans med pappa*. (M. Von Essen, Övers.) Forum.
- Sinkkonen, J. (2008). *Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun*. Juva: WSOY.
- Sinkkonen, J. (2018). *Kiintymyssuhteet elämänkaaressa*. Helsinki: Duodecim.
- Statsrådets kommunikationsavdelning. (2018) Utredning: Hur kan pojkars underprestation i grundskolan åtgärdas? <https://valtioneuvosto.fi/sv/-//10616/utredning-hur-kan-pojkars-underprestation-i-grundskolan-atgardas->
- Svenska Akademiens ordbok. (1943). Maskulinitet. Hämtad från: https://svenska.se/saob/?id=M_0337-0202.KS2M&pz=7
- Tiessalo, P. (den 27 1 2019). Amerikan psykologiyhdistys: *Perinteinen miehen malli vahingoittaa monia miehiä ja poikia*. Hämtat från Yle: <https://yle.fi/a/3-10616219>
- Virtanen, I. A. (2018). Nuorten miesten haavoittuvuus ja tuki ystävyssuhteessa. I A.Kivijärvi, T. Huuki, & H. Lunabba (Red), Poikatutkimus (s. 239–260). Vastapaino.
- Von Tetzchner, S. (2016). *Utvecklingspsykologi*. (I. Lindelöf, Övers.) Studentlitteratur.

Bilaga 1.

Intervjufrågor

- 1. Kan du beskriva din bakgrund?**
- 2. Hur definierar du manlighet?**
- 3. Var manlighet något du reflekterade över under tonåren?**
- 4. Hur förstår du begreppet manlig förebild?**
- 5. Vilka egenskaper anser du att en manlig förebild borde ha?**
- 6. Hade du någon som du betraktade som förebild under tonåren?**
.
- 7. Hur var din relation med din pappa, såg du honom som någon förebild på något sätt?**
- 8. Hur skulle du sammanfatta tiden i högstadiet?**
- 9. Enligt teorin pratar inte pojkar om känslor, är det här något du kan reflektera över?**
- 10. Hur skulle du beskriva din identitetsprocess? Vilka modeller använde du?**